

KITÊBXANA HAWARÊ
HEJMAR

12

DERSÊN ŞERÎETÊ

DR. KAMIRAN ALÎ BEDIR-XAN

ÇAPXANA TEREQI

ŞAM

1938

LP.K.L. 72 (4)

KITÊBXANA HAWARÊ
HEJMAR
12

DERSÊN ŞERÎETÊ

DR. KAMIRAN ALÎ BEDIR-XAN

ÇAPXANA TEREQI
ŞAM
1938

DÎBAÇE

Ji serekên Kurdistanê ên delal û giran re..

Tu şik tê de nîne ko ji bo me hemîyan, daxwaza mezintir serbestîya welêt e.

Her kes dizane ko serbilindayî û azayîya miletekî bi zanîn û bi mêranîya welatîyên hev dikevin dest.

Miletên dinyayê ên aza û serbest bi zanîne serfiraz û xurt bûne. Destpêka zanîne jî xwendin û nivîsandin e.

Heke îro Kurdistan wêran e û Kurd perîşan in, ev du belayên mezin, ji nezaniya xelkê me ye. Xwenda di nav kurdan de kêma in û birê Kurdan ê bihtir hê zmanê xwe ê şîrîn nikarin bixwînin û binvîsînin.

Ji ber ko millet nikare bixwîne û binivîse, kitêb, rojname, cerîde û kovarên kurdî dernakevin ko derketin jî, nikarin bijîn, dimirin.

Miletekî bê kitêb û cerîde, miletekî bê zman û bê deng e, sist e, qedrê wî naye girtin, heqê wî naye dayîn û ew millet dibe lehîstoka milletên din.

Miletê ko di vî wextî de naxwîne û nanivîse, ne îşê xwe û ne îşê welatê xwe dikare bizane û wan bigerîne.

Belavkirina xwendin û nivîsandina

kurdî, hukumeta Kurdistanê hebuwa bi destê wê dihat qedandin. Lê her weki firo Hukumeta Kurdistanê nîne, belavkirina xwendin û nivîsandina Kurdî wezîfeya mezinên Kurdistanê ye.

Mezinên welatê me Beg, Şêx û Axa ne. Beg, Şêx û Axa pircaran qala peya, eşîr, mirîd û mirovên xwe dikin û ew dizanin ko peya, eşîr, mirîd û mirovên wan xurtî û serbilindayîya wan e.

Mezinên me xweş dizanin ko bê eşîr, bê mirîd û peya, ne beg, beg e, ne şêx, şêx e û ne jî axa, axa ye.

Heye ko bêlirê serekên me, şêx, beg û axayên me heta niho jî bo qenciya peya û mirîdên xwe hin tiştên rind pêk anîne. Lê halê Kurdistanê şanî me dike ko xebata wan an bê rê an bê rêz û tertîb an kêmbû. Wisa ne buwa diviya bû miletê me jî wek miletên din serbest, xurt û serefraz buwa.

Mezinên me dizanin ko miletê me ne kêmbû tu miletan e û her car bi ya wan kiriye.

Ji ber ko îşê milet di destê wan de bû ji halê milet ew berpirsiyar in. Ji wan yek bi yek tê pirs kirin:

- Gelo te jî bo pêşveçûna mirov û mirîdên xwe çi kiriye? Em dereng mane, lê destpêkirin nivê qedandinê ye.

Berî her tiştî divê, serekên me,

axa û şêxên me ro berî rojekê hînê xwendin û nivîsandina kurdî bibin.

Bi tîpên kurdî, yê ko dil dike, dikare di nav du mehan de hînê xwendin û nivîsandina kurdî bibe.

Ji wê û paşî divê her serek ji pênc mirovan re dersa kurdî bide û ev pênc peya divê xweş hînê xwendin û nivîsandina kurdî bibin û ko hîn bûn her yekî ji wan divê ji xwe re pênc hevalên din peyda bike û ji wan re dersê bide, bivî awayî di salekê de, pênc şagirtên serekekî ji bîst û pênc mirovan re û ew bîst û pênc peyan, ji sed û bîst û pênc hevalan re û ew sed û bîst û pênc mirov, ji şeş sed û bîst û pênc peyayan re dikarin dersê bidin.

Bi vî awayî di nav du salan de kurd hemî dikarin hînê xwendin û nivîsandina kurdî bibin. Ji gotina jorîn tête zanîn ko serekên Kurdistanê di salekê de du meh her roj divê saetekê ji bo pêşveçûna milletê xwe ji wextê xwe feda bikin.

Hin ji min re dibêjin ko axa, şêx û beg ji pêşveçûna xelkê xwe hez nakin û naxwazin ko sibe peyayekî ji peyayên wan rabe û ji axayê xwe xwendatir bibe. Ev gotin ne ket û nakeve serê min.

Her wekî peyayên kurd ji mezinên xwe hez dikin, pir caran malên

xwe û ko hewce bû di rêya wan de canê xwe jî dan û didin, wisan jî mezinên me jî miletên xwe hez dikin û divê hez bikin.

Heke serekên wisa hene, ez ji wan re dibêjim dilê we de janek heye, vê janê ji dilê xwe zû derêxin û bavêjin. Dengê miletê we, wek; gum - guma bayekî xurt tê û dike hawar.

Guhê hiş û dilê xwe vekin û guhdariya vî dengî bikin.

Ji dengê miletî xurttir û rasttir tu deng nîne.

Di rêya pêşveçûnê de, di xwendin, zanîn û nivîsandinê de jî bibin serek û rêberê miletê xwe.

Xulamên milet û welêt ên pêşîn,
Mîr, Bêg, Şêx û Axa ne.

Ezê guhdariya pêjna dengê xwe bikim.

Bi Navê Yezdanê Pak ê Dilovan û Mihriwan DERSÊN ŞERÎETÊ

JI XWEDÊ MEZINTIR TU KES NÎNE

Riknên Bawerîyê

Riknên bawerîyê şeş in: Bawerîya bi Xwedê, bi ferîşteyên wî, bi pêxemberên wî, bi kitêbên wî, bi roja paşîyê û bi qeda û qederê.

Bawerîya Bi Xwedê

Bawerîya bi Xwedê ew e ko tu bawer bikî:

1 - Xwedê heye, 2 - qedîm e ango kevn e, 3 - baqî ye ango her heye, çûna wî nîne, 4 - ne weke tu tiştî ye, 5 - bi nefsa xwe qaîm e, ango bi xwe ye, 6 - yek e, 7 - xwey qudret e, 8 - xwey irade ye, 9 - zana ye, 10 - sax e, 11, dibihîse, 12 - dibîne 13 - diaxêve.

Riknên Islamê

Riknên islamê pênc in: Kelîma şehadetê, nimêj, rojî, zekat û hec.

Mana kelîma şehadetê; Bawerîya bi yekîtiya Xwedê û bawerîya bi pêxemberîtiya hezretê Mihemed e.

Misilman ji dil bawer dikin û bi zmanê xwe dibêjin:

Ez bawer dikim û dizanim ko Xwedê yek e û bê hevrî û heval e.

Ez bawer dikim ko hezretê Mihemed peyxember e û qasidê fermanên xwedê ye. Ez dizanim û bawer dikim ko pêxemberê pašîn cenabê Mihemed e û tu pêxember piştî wî ranabe.

Nimêj, Rojî, Zekat û Hec

Nimêj ji Xwedê re ibadet e, rojî girtiña nefsê ji tiştên xwarinê ye, zekat dana pişkekê ji malî ye û hec qesda baî Mala Xwedê ve ye.

Mikelif

Mikelef ew mirov e ko aqil û baliş e û dîn sehkirîye

Ferz û Wacib

Ferz ew emr û fermana Xwedê ye ko pêkanîna wê li ser mikelifan wacib e ango bi vê ne vê ye; wek nimêj û rojî.

Bi kirîna ferzê mirov digehe xêrê û bi terkkirîna wê ezêb dibîne.

Ferza Eyn û Kifaye

Ferza eyn ew emrê Xwedê ye ko divê her mukelif wê pêk bîne, wek nimêj û rojî

Ferza kifaye ew emrê Xwedê ye ko kengê hin wê dikin ji ser hîna radibe wek, nimêja mirîyan.

Sinet

Sinet ew emr e ko bi kirîna wê mirov xwey xêr dibe û bi nekirîna wê lome jê tê kirin

HERAM

Heram ew tişt e ko divê

mirov neke. Nekirina wê
xêr e û kirina wê ezab e.

Mekrûh

Mekrûh ew tişt e ko mirov neke
spehî ye.

Wek kişandina cixare.

Mibah

Mibah ew tişt e ko helal e wek
vexwarina avê û xwarina zadî.

Destlimêja mezin û kiçik

Rakirina destlimêja mezin bi niyet
û bi şuştina difn û devî û tamamê laşi
pêk tê.

Destmêja kiçik bi niyet û bi
şuştina tamamê rû û her du destan
heta enîşkan, destdana serî û bi şuştina
her du pêyan heta gozekan pêk tê.

Destmêja mezin bi çi çêdibe

Destmêja mezin piştî gihandina jin
û mêran bi derketina havênî bi mirinê,
gava jin dikevin cilan, nifas û zayinê
çêdibe. Wê gavê rakirina wê ferz e.

Destmêja kiçik bi çi dişkê?

Bi derketina tiştêkî ji her du rêyan, bi xewê, bi destdana jina biyanî bê perde, bi destdana aletan, bi dînitî, bi serxweşî, bi vereşîna ji devî, bi şika destmêjê û bi kenê ji dil

Nimêj bê pêkanîna wan her du destmêjan ne dirist e.

NIMÊJÊN FERZ

Di bîst û çar saetan de ser mîkelifan pênc nimêj ferz in. Nimêja nivroyê, êvarê, meşribê, îşayê û sibehê.

Wextê nimêjan

Wextê nimêja nivroyê, ji xwîlbûna rojê bal rojavayî ve, heta siha tiştan dibe du caran e.

Wextê nimêja êvarê ji wi wextî heta rojavayê ye.

Wextê nimêja meşribê ji ava bûna rojê heta wînda bûna sorayîya rojî ye.

Wextê nimêja îşayê ji wi wextî heta sehiya sibehê ye.

Wextê nimêja sibehê ji wi wextî heta derketina rojê ye.

Riketên nimêjên ferz

Di bîst û çar saetan de hevde riket nimêj ferz e.

Çar riket di nîvroyê de, çar di êvarê de, sisê di mexribê de, çar di îşayê de û dido di sibehê de.

Riketên nimêjên sinet

Riketên nimêjên sinet bîst û dido ne. Du riket berî nimêja sibehê, çar riket berî a nîvroyê û çar pişti wê, çar berî nimêja êvarê û du riket pişti wê, du riket berî mexrebê û du riket pişti wê; du riket berî nimêja îşayê û du riket pişti wê.

Riknên nimêjê

Riknên nimêjê dwanzde ne.

1 - Niyet, 2 - tekbîra teherumê, 3 - rawestana ji pêya, 4 - xwendina Fatihê, 5 - rukû, 6 - rabûn, 7 - du secde, 8 - rûniştina nav bira her duwan de, 9 - rawestana di hemîyan de, 10 - rûniştina ji bo Tehiyata paşi û kelîma şehadetê digel selewata li ser Hezretê Pêxember, 11 - selava pêşi 12 - tertîba navbira wan de digel peyhevîyê.

Tertîb û peyhevî

Her wekî hatiye gotin di nimêjê de divê her riknê wê bi cih bîn.

Şertên diristîya nimêjê

Şertên diristîya nimêjê heşt in:

1 - Misilmanî, 2 - temyîz ango hiş, 3 - paqîjîya cilan û cendekî û cihê nimêjê, 4 - veşartina ewretê, ango nav bira navikê û her du

ejnûwan ji bo mêran û veşartina timamê cendekî ji bo jinan, ji bilî rû û her du kefên destan, 5 - hatina wextî, 6 - berê xwe dana qiblê, 7 - ne guhartina niyetê, 8 - gotina bi qesd.

Betalkirina nimêjê

Nimêj bi derdana rikneki ji riknên xwe an bi derdana şerteki ji şertên xwe betal dibe.

Nimêja Înê

Nimêja bi civatî ferza kifayetê ye, lê kirina nimêja Înê bi civatî ferza eyn e. Nimêja Înê du riket in.

Nimêja civatî

Şertên nimêja civatî çar in:

1 - Nimêjker divê niyeta civatiyê li pey imamî bîne, herweki: min niyet e ez nimêja nivroyê çar riket bi civat û tebayî imam ji Xwedê re bikim, 2 - divê bi nimêja imamî zana be 3 - nekeve pêş imamî, 4 - nizikî imamî bibe heke ne mizgeft e û nav bira wan de tu perde nebe.

Nimêja her du cejnan

Du cejn hene, a kiçik û a mezin.

A kiçik ya remezanê ye, a mezin ya beciya ye. Nimêja cejnê sinetêke domkirî ye angû tuçar ne hatiye derdan, divê em ji her bikin. Her nimêja cejnê du riket in.

Nimêja miriyan

Kengê misilmanek dimire şuştin, kifînkirin, nimêj kirin û veşartina wî an wê ferza kifayetê ye.

Nimêja miriya ji pêya ve tete kirin.

Zekat

Zekat: dana tiştêki ji malî ye û li ser misilmanan ferz e û Zekat ji wan tiştên jêrîn tê derêxistin û dayîn. 1 - deve, çêlek û pez, 2 - zêr û zîv, 3 - çandîni û fêki, 4 - tiştên kirîn û firotiue ko karê salê jê çêbûye û sal bi serde wergeriya ye.

1 - Ko cem yekî pênc deve hene zekata wan pezek e,

Heta bist û çar devehan, ji ber her pênc deve ve, pezek tê derêxistin.

2 - Zekata çêlekan ji sîhî destpê dike; ji ber sîh çêleki ve, golikek yeksalî tê derêxistin. Ji her çîli conegayek tê dayîn.

3 - Zekata pez ji çîli destpê dike. Ji ber çîl pezê spi ve bilindîrek û ji ber çîl pezê reş ve tiştîrek tê derêxistin. Ji ber sed û bist û yekî ve du pez û ji ber dused û yekî ve sê pez tèn derêxistin.

Ji ber çarsed pezi ve çar û paşê, pêş her sedî ve pezek tê derêxistin.

4 - Zekata zêrî ji bist misqalan destpêdike. Zekata zîvî ji dused dirheman destpêdike.

Qaîda wê ji her çîli yek e; ango ji bist misqalan niv misqal û ji dused dirheman pênc dirhem tèn derêxistin.

5 - Zekata zad û fêki, ji pênc bar destpêdike. Qaîda wê ji her dehan û pê ve yek e. Heke ew bê zehmet çê bûne.

Ko ew bi zehmet çê bûne di her bîstan de yek e.

6 - Ji tiştên kirîn û firotinê di her çîli de yek e.

Zekata Fitrê

Divê her mislmanê mikelif pêş xwe ve û pêş her çi kesê ko nifaqê wî li ser wî

lazime, di şev an roja cejnê de zekata fitrê bide
Zekata fitrê ji bo her nefsekî çar kulm
zad in, ji belengazan re tê dayin.

Rojî

Rojî, di rojên remezanê de bi niyeta
rojîyê girtina nefsê ye.

Mirov divê nefsa xwe ji xwarin û vexwa-
rinê, ji nizikbûna jinan biparêze.

Meha Remezanê

Rojî di meha remezanê de li ser hemî
musilmanên mikelif ferz e.

Bi ditina heyvê an bi tamam bûna heyva
Şabanê « sih roj » tê girtin.

Niyeta Rojîyê

Ji girtina rojîyê re her ro niyet lazim e.

Niyeta wê ev e:

Min îşev niyet e sibe rojî bim an min
niyet e sibe rojî bigirim pêş edakirina ferza
remezana salê ve ji Xwedê re.

Wextê Rojîyê

Ji ewilê spêde heta roj avayê divê mi-
rov nefsa xwe bigir e.

Şkênandina Rojîyê

Rojî bi vereşandina ji qesd, bi gihandina
tişteki bal zikî ve ji kulên vekirî wek dev,
dîfn, guh, bi zivirîna ji islamîtiyê, bi ditina
xwînê û xwîna piştê zayîna zarokî, bi gihan-
dina jin û mêran, bi derêxistina havênî ji
qesd tê şkênandin.

Hec

Hec qesda bal Mala Xwedê ve ye ji bo
pêkanîna ferza Xwedê.

Hec ser hemî mislmanên mikelif ferz e;
Hekê ew maldar e û dikare here hecê.

Heca ferz di jiyînê de carekê ye.

Riknên Hecê

Riknên hecê pênc in:

1 - Ihrama digel niyetê 2 - rawestana
Erefê 3 - Heftgerên dora Beytê 4 - Çûn û
hatina di nav bera Sefa û Merwê de,
5 - kurkirin.

Omre

Omre ji wek hecê ferz e digel şert û
riknên xwe ji bilî rawestana li Erefê.

Tiştên ko di hecê de wacib in:

1 - Ihrama ji miqatê 2 - avetina cilên
durûyê di Ihramê de 3 - avêtina sê kevîran
4 - nivistina li Muzdelifeyê 5 - nivistina li
Minayê ji bo şevên û rojên teşrikê, 6 - tewafa
widaê, 7 - parztina ji heramên Ihramê.

Heramên Ihramê

Heramên Ihramê deh in:

1 - Wergirtina tiştên durûyê û her çi tiştê
ko weke wan be, 5 - ji bo mêran nuxuman-
dina serî ji bo jinan nuxumandina rû û her
du kefên destan, 3 - duhdana mûyên serî
4 - kurkirina mûwa 5 - qusandina neynûkan
6 - bihn xweş kirin, 7 - kuştina nêçirên xwa-
rinê ên bejî, 8 - jin mehr kirin, 9 - kutan,
10 - têkilbûna bi şewet.

Zarono!

ji Xwedê mezintir tu kes nîne. Berî her
tiştî ji Xwedê û Pêxember hez bikin û piştre
ji welêt û milletê xwe.

Divê hon her wext emrên Xwedê pêk
bînin, lê miqate bibin û şev û roj jibo avahî
û tenahiya millet û welatê xwe bixebitin ji
Xwedêyê mezin û bilind hêvidar bin.

Kitêbxana Hawarê

Hejmar

- 1 Rêzana Elfabêya Kurdi
C. A. Bedir-Xan
- 2 Rupelinen Elfabê » »
- 3 Dilê Kurên Min
Dr. K.A. Bedir-Xan
- 4 Bîyişa Pêxember. Bi Kurdiya
dumilî, bi dîbaca C. A. Bedir-Xan
- 5 Nivêjên Êzedîyan Bi dîbaca
C. A. Bedir-Xan
- 6 Mektûb ji Mistefa Kemal paşê re
C. A. Bedir-Xan
- 7 Mesela Kurdistanê Bazîl Nikîtîn
- 8 Ji mesela Kurdistanê
C. A. Bedir-Xan
- 9 Elfabêya Kurdi
Dr. K. A. Bedir-Xan
- 10 Xwendina Kurdi
Dr. Kamiran Ali Bedir-Xan
- 11 Elfabêya Min » »
- 12 Dersên Şerîetê » »